

Boekbespreking

Eigenzinnigheid, werk en geschiedenis Oskar Negt en Alexander Kluge

Gertjan Schuiling
8 november 2024

De Ambachtsschool pakt uit!

Oskar Negt en Alexander Kluge schreven samen vijf boeken:

1972, 1981, 1992, 2001, 2023.

Geschichte und Eigensinn is van 1981, hun hoofdwerk

GLOCKSEE SCHULE

Oskar Negt is altijd ook maatschappelijk actief geweest
Werkte in de jaren zestig in het vormingscentrum van de Duits Industriebond
Richtte in Hannover 1972 een basisschool op gebaseerd op zelfregulering

LEVENSLLOOP ALEXANDER KLUGE

1932 geboren in Halberstadt; ouders scheiden in 1945; met moeder naar Berlijn

Promoveerde 1956 tot Dr. jur op thema universitair zelfbestuur

Juridisch adviseur bij Frankfurter *Institut für Sozial Forschung*, wordt vertrouweling van Adorno

1962: publiceert verhalenbundel *Lebensläufe*

1964 documenteert Stalingrad in *Schlachtbeschreibung*

Vanaf 1962 één van de grondleggers van de Nieuwe Duitse Film: filmregisseur; moderator van samenwerking tussen regisseurs; organisator van condities

Wint in 1966 Zilveren Leeuw Venetië met film *Abschied von Gestern*

Gezamenlijke theorieproductie met Oskar Negt van 1969 - 2023

1977: *Der Luftangriff auf Halberstadt am 8. April 1945*

Vanaf 1988 KULTURFENSTERN op commerciële tv, twee uitzendingen per week

Zegt na 2000 'Mijn hoofdwerk zijn mijn boeken.' Zes dikke verhalenbundels

Alle belangrijke Duitse boekprijzen gewonnen + filmprijzen Cannes en Berlijn

Laatste tijd: internationale samenwerking producties.

Alexander Kluge links, met Ben Lerner, Amerikaanse dichter en romanschrijver

‘De middeleeuwse angelologie onderscheidt negen ordes van sneeuw.’

ENKELE KERNBEGRIPPEN

Antagonistisch realismebegrip

- Je hebt de werkelijkheid die het niet altijd goed voor heeft met mensen
- En je hebt de huid, de cocon, die mensen extra creëren om het in de werkelijkheid vol te houden. Die huid is even werkelijk als de werkelijkheid.

Subjectief-objectieve relaties

- 'Het meeste objectieve van alles is het subjectieve.'
- Zoals: basisvertrouwen, honger naar zin, streven naar geluk

Theorie als kartografie

- Theorie geeft een overzicht dat oriëntatie mogelijk maakt
- 'We hebben een nieuwe encyclopedie nodig, die ervaringskaarten bevat en geschiedenis toegankelijk maakt voor het publiek.'
- In de geest van Walter Benjamin, Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Jürgen Habermas, Bertold Brecht, Richard Sennett, Niklas Luhmann en Michel Foucault.

KLUGE: MAAKT CONSTELLATIEVE VERTELLINGEN

M&O artikel 2020: *Een enkel maant tot kalmte – een narratief experiment*

Casestudie hogeschool samenwerking tussen lectoren

Geïnspireerd door Kluge

Ook binnen een persoon meerdere verhalen: de enkel vertelt

Persoonlijk thema verteller verweven met dynamiek advieswerk

Met theorie ervoor en erachter.

EIGENZINNIGHEID, WERK EN GESCHIEDENIS

Filosofieboek: gedachte op zijn staart trappen

Werk van het begrip: draaien en keren van begrippen

Op zoek naar alle betekenislagen in een begrip die in de huidige tijd oriëntatie bieden

Dat begrip oriëntatie zelf hebben wij in onze vertaling (2023) vooropgezet: 1^e hoofdstuk.

Het boek biedt begrippen om

- ermee aan geschiedenis te werken
- eigenzinnigheid waar te nemen,
- ook waar deze onteigend wordt, laten mensen zich hun eigenzinnigheid niet afpakken.

DRIE THEMA'S VANDAAG

‘Everything happens to me’ – Subjectief antwoord op scheiding

(liedje van Frank Sinatra

compositie Tom Adair)

‘Trump is de ultieme wraakfantasie’ (Bas Heine) – Negt & Kluge: hoe werkt wraak?

Theoriewerk is politiek werk – Samenwerken in theorieleesgroepen

JE VERHOUDEN TOT WAT JE OVERKOMT

ZIJN WE ADVISEURS OF MISSIONARISSEN?

Sioo basisopleiding advieskunde 1988: Flipover 'Reactief versus Proactief'

'Het overkomt me' versus 'Ik creëer het zelf'

Docent: 'een adviseur kiest voor proactief'

Stelling genomen

Zo'n adviseur wilde ik niet zijn

Onderzoekend in gesprek gaan met mensen: wat overkomt ze, welke uitweg zoeken ze / vinden ze

Verschuiven van de megalomane veranderkunde: werken is veranderen. Werk is een van de drie kernbegrippen in dit boek. Het onderzoekt de verandercapaciteit van vele soorten werk. Adviseren die werken aan 'verandering' is daar een piepklein activiteitje in.

SCHEIDING — TRENNUNG

Hoofdstuk 1 in 1981, in NL vertaling hoofdstuk 6

In Het Kapitaal van Marx laatste hoofdstuk: Schotland, landeigenaren verdrijven pachters van het land, wol brengt meer op

Duitse boerenoorlogen: onbegrijpelijke wreedheden

Lees Michael Kohlhaas van Kleist: privatiseren van het collectieve protest

Wolf en de zeven geitjes: verlies van onderscheidingsvermogen

SCHEIDING OVERKOMT JE

Scheiding is maatschappelijk en historisch proces, niet persoonlijk: je bent er niet op uit, hebt er geen heimelijk verlangen naar

Je kunt er niet mee in gevecht: het is een structurele verschuiving in de constellatie van krachten

Je kunt wel de scheiding ook subjectief voltrekken, jezelf losmaken van wat je is afgenomen, als een wilsdaad die de scheiding aanvaardt en een uitweg zoekt

De verdreven pachters trokken de fabrieken in Manchester in, of emigreerden naar Amerika

Het verlies en de krenking voelen, maar ook de volwassenheid van het opgewassen zijn tegen de wereld en wat die je kan aandoen. In dit proces ontstaan nieuwe arbeidsvermogens

Conditie is wel basisvertrouwen, die heb je in je jeugd meegekregen of niet. Een principieel onrecht.

VOORBEELDEN VAN RECENTERE SCHEIDINGEN

In mijn levensloop: opheffing van de academische studie waarin ik was opgeleid en docent was geworden. Ervaren als een amputatie

Grootouders jaren 20 en 30: werkeloosheid Brabant en Drenthe, verhuizen naar industrie in Amsterdam

Lilian Rubin, *Pijn en moeite*, 1976: 'De grote belofte, maar het goede leven ging aan hun deur voorbij.' Werkelijkheidsverlies

Biografie vicepresident elect J.D. Vance *Hillbilly Elegy*, 2016. Beschrijving van gebroken gezin in een uitzichtloze streek. Zich niet kunnen scheiden, daar ook geen steun in krijgen vanuit de samenleving

De pont van kwart over zeven, Vrij Nederland, november 1981: 'Schouders eronder, opbouwen, dat gevoel is verdwenen.'

TEDERE GELATENHEID

Wat mij steun gaf bij verwerken scheiding: ballads van Frank Sinatra uit jaren 50, Capitol Deze tedere gelatenheid is een Amerikaanse kracht in jaren 30, 40, 50

Drukt een verhoudingswijze uit die het tegendeel is van *Make America Great Again* (MAGA)

Paul Haenen: Sinatra valt de luisteraar niet lastig met zijn ellende, houdt die bij zichzelf

Erkende kracht van Sinatra – in zijn zang donkere kant van het leven gelaten ondergaan

Maar ligt veel breder: deze verhoudingswijze tot de werkelijkheid is kern American Songbook: 'Sit with your emotions.'

Bijgaand twee verschillende versies van de tekst: Let op de regel met de luchtkastelen.

Tom Adair tekst
Matt Dennis compositie

EVERYTHING HAPPENS TO ME

SINATRA 1941 ARR AXEL STORDAL, SINGLE: JONGE STEM, VOOR HET EERST HEEFT HET LEID EN DUS ZANGER DE HOOFDROL BIJ DE BIG BAND
SINATRA 1956 ARR NELSON RIDDLE ALBUM *CLOSE TO YOU*: PRACHTIGE HELDERE STEM, SLOT 'TO ME' EERST KRACHTIG, DAN ZACHT

Black cats creep across my path, until I'm almost mad
I must have roused the Devil's wrath, 'cause all my luck
is bad

I make a date for golf -
And you can bet your life it rains
I try to give a party -
But the guy upstairs complains
I guess I'll go thru life;
Just catchin' colds and missin' trains
Everything happens to me

I never miss a thing -
I've had measles and the mumps
And ev'ry time I play an ace
My partner always trumps
I guess I'm just a fool
Who never looks before he jumps
Everything happens to me

At first my heart tho't;
You could break this jinx for me
That love would turn the trick;
To end despair
But now, I just can't fool;
This head that thinks for me
I've mortgaged all my castles in the air

I've telegraphed and called
I sent an "Air Mail Special", too
Your answer was goodbye -
There was even postage due
I fell in love just once
And then it had to be with you
Everything happens to me
Everything happens to me

(1941: I've never drawn a sweepstake, or a bank night at a show.
I thought perhaps this time I'd won, but Lady Luck said no.
And though it breaks my heart, I'm not surprised to see you go,
Everything happens to me,
Everything happens to me)

ANDERE VERSIE

SINATRA 1981 ARR *JENKINS RARITIES VOLUME 1*: HELDERE STEM. TIKKELTJE SCHUCHTER
SINATRA 1974 ARR *JENKINS RARITIES VOLUME 4*: VERMOEIDE STEM

I never found a rainbow, never saw a pot of gold
I lost a dice in Vegas, every single time that I rolled
I've stamped my daydreams cancelled, and the winter's
getting cold
Everything happens to me

I've known a lot of ladies, but there's something that I
lack
Each time that there's a breakup, I'm the one who holds
the sack
And when I give my heart away, they always give it back
(Vol 4: I always get it back)
Everything happens to me

At first my heart thought you could break this jinx for me,
that love would turn the trick to end despair
But now I can't just fool this head, that thinks for me
And I've mortgaged all my castles in the air

Now in the school of life, well I was lucky just to
pass
So I'm chasing rainbows with the losers of the
class
But pall you can't find rainbows in the bottom of
a glass
Everything happens to me

Telegraphed and phoned
I sent an air mail special too
Your answer was goodbye
There was even postage due
I fell in love just once
And then it had to be with you
Everything happens to me

LUCHTKASTELEN EN WRAAK

KWIJTSCHULDEN SCHULD OP JE LUCHTKASTELEN

De ontgoocheling wordt eind jaren zeventig al zichtbaar: zie eerder genoemde Rubin, zie De pont

50 jaar lang: geen contact en als wel contact 'wij willen dat jij wordt zoals wij.'

Spandoek bij overwinningsspeech Trump: *Dare to dream big*. Hij maakt het luchtkasteel opnieuw tot inzet van het gevecht. Terwijl de huizen niet meer te betalen zijn, lost hij wel de hypotheek van je luchtkastelen af

Harris liet deze imaginaire dimensie geheel links liggen, sprak van haar 'to-do-lijstje' voor haar 1^e dag in het witte huis, Trump had volgens haar een wraaklijstje.

But now, I just can't fool;
This head that thinks for me

De kiezers zijn niet gek

UPDATES IN AMERIKAANSE VERTALING 2014

HISTORY AND OBSTINACY

Negt en Kluge: 'De 20^e eeuw ontspoorde in 1914.' (173)

'De woorden maatschappij, macht, gezag, beslissing over oorlog en vrede en waarborging van de openbare orde hebben de eenduidigheid verloren die zij in de 20-e eeuw leken te hebben.'

'Het is niet voldoende te vertrouwen op de grondwet van territoriale staten en de mensenrechten van supranationale organisaties; alle krachten en tegenkrachten moeten worden geïntegreerd in het politieke gezag indien de politieke gemeenschap (...) het geweld opnieuw op slot wil doen. (...) Als dit niet lukt, is er geen garantie dat de 21^e eeuw niet zal ontsporen.' (358)

ZES DIMENSIES VAN GESCHIEDENIS

Tom Adair: I've mortgaged all my castles in the air
Dit is uiting geven aan imaginaire dimensie
Imagination: voorstellingsvermogen, fantasie,
herinnering, beelden

Horizontaal: vijf zintuigen nemen de horizon waar

Verticaal: dieper graven en hoge abstracties, het denkende hoofd

Functioneel: synthetisch handelen bij het je oriënteren, opmeten

Irrationeel: domein van het protest

Imaginair: 'alles lijkt onwerkelijk, zich terugtrekken op zuivere tastbaarheid, radicale nabijheid, de onmiddellijke relaties, de verabsolutering van de directe ervaring, dit ontwerkelijk de feitelijk voortdurende maatschappelijke verhouding. Deze dimensie is voor de traditionele ervaring de meest onbegrijpelijke en ongeloofwaardige.'

Revolutionair: verbijsterende rijkdom aan mogelijkheden, ergerlijk hoe weinig daar praktisch aan wordt gewerkt.

RELIGIE, P. 431

‘Marx omschrijft religie als de enige intacte, collectief tot stand gebrachte ervaringswetenschap in de ellendige wereld. Religie is de “imaginaire verwerkelijking van het menselijk wezen omdat dit menselijk wezen geen ware werkelijkheid bezit. De strijd tegen de religie is dus indirect de strijd tegen die wereld waarvan de religie het geestelijk aroma is. De religieuze ellende is tegelijk uitdrukking van de werkelijke ellende en protest tegen de werkelijke ellende.”’

Dit is waardering van religie, niks veroordeling (zoals: ‘opium van het volk’).

Geeft woorden aan de tegenstrijdigheid van gelaten ondergaan ellende en protest ertegen – maakt het mogelijk deze tegenstrijdigheid te erkennen, er contact mee te maken en dan te zien wat zich daaruit ontwikkelt.

REVOLUTIONAIRE DIMENSIE

‘De mensen onder willen niet meer. De mensen boven kunnen nog steeds. Maar tegen welke menselijke prijs!’

‘De beschikkingsmacht over de dode arbeid trekt zich terug als in een vesting. (...) Daarbuiten een weide voor de menselijke producenten, organisatie van angst en consumptief overschot.’

‘Beide imaginair. Tegelijkertijd devaluatie van de emancipatoire belangen gericht op zelfverwerkelijking.’

Maar verrassend: rechts maakt zich meester van deze dimensie

MAGA ziet zich als politieke beweging

Een kiezer zei op Trump te hebben gestemd omdat de democraten de mensen niet empowerden

Ook oude leus keert omgekeerd terug: ‘Populisten aller landen verenigt u.’

WRAAK: PRAKTIJK EN FANTASIEBEELDEN (208)

Negt en Kluge: Wraak is in de middeleeuwen nog een sterke kracht.

Nu is de uitoefening zeldzaam, maar de voorstelling ervan sterk

De energieën zijn niet verdwenen maar verstrooid: miljarden wraakgeesten in ontelbare relaties

Productiemoment van wraak is onrecht keren, oorspronkelijk recht herstellen

Het vernietigingsprincipe uit zich in de wraakhandelingen

De omkering van onrecht is noodzakelijk voor krachtige associaties

MAGA: het fantasiebeeld van herstellen van recht blijkt hier idd een associatieve kracht. Gaat dit ook gerealiseerd worden of keert de middeleeuwse wraak terug?

Hoe gaat het conflict tussen productieprincipe en vernietigingsprincipe – dat in de geschiedenis van de mensheid al van oudsher speelt – hier uitpakken?

THEORIEWERK IS POLITIEK WERK

LEESGROEP

Mijn leesgroep nu

Leesgroep waar Negt en Kluge elkaar leerden kennen

Denkwerk nodig om begrippen te draaien en te keren: om in begrippen betekenissen te vinden die ons vandaag de dag oriëntatie verschaffen

Lol van het samen doen – samenwerken omwille van het verschil.

